
7

СУДОВА ТРАНСПОРТНО- ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.59>
УДК: 343.98+346.5:005.943

Віктор Олексійович Полтавець
головний судовий експерт

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1973-6755>
E-mail: vikkrop58@gmail.com

*Кропивницьке відділення
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ЕКСПЕРТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСІВНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ

Стаття висвітлює проведення судової товарознавчої експертизи по встановленню якості посівної техніки. Досліджено особливості, що впливають на якість виробів. На прикладі пневматичної сівалки наведено перелік дефектів (відмінностей) які сприяють виявленню підробної посівної техніки.

***Ключові слова:** товарознавча експертиза, сівалки, якість виробу.*

Постановка проблеми. На сучасному ринку України представлено широкий асортимент посівної техніки імпортової та вітчизняного виробництва. Наявні факти реалізації підробної посівної техніки. Тому для більш ефективного дослідження сільськогосподарської посівної техніки зазначено елементи, які ускладнюють роботу експерта, та які дефекти (відмінності) сприяють виявленню підробної посівної техніки.

Мета дослідження. Метою статті є узагальнення експертної практики по дослідженню сільськогосподарської посівної техніки.

Викладення основного матеріалу. Україна – промислово-аграрна країна, з давніми традиціями землеробства. Вітчизняний аграрний сектор має величезний потенціал для зростання. Україна тримає лідерство на світових аграрних ринках по виробництву зерна, цукру, меду і соняшникової олії. На сучасному етапі розвитку суспільства постійно з'являються нові технології, методи та засоби обробітку землі. Найбільш важливою операцією в землеробстві є посів. Саме посів найбільше впливає на врожай і його якість. При посіві закладається основа урожаю, що дозволяє рослинам краще пристосуватися до погодних факторів, а також це впливає на якість і кількість врожаю.

Для забезпечення якісного посіву та полегшення праці працівників сільськогосподарства, для виконання посівних робіт застосовують сівалки.

Сівалка – це сільськогосподарська машина, що застосовується для виконання робіт з висівання зернових, зернобобових та інших культур. У порівнянні з ручним розкидом насіння, що практикувався раніше застосування сівалки дозволяє скоротити витрату посівного матеріалу до 30%, а також досягти значної економії часу і праці. Ще однією перевагою механізації посівного процесу є точна і рівномірна глибина загортання насіння, що дозволяє зберегти їх від вітру, знищення комахами, птахами, гризунами і отримати більш дружні і якісні сходи.

У Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертів та експертних досліджень зазначено що до числа об'єктів товарознавчої експертизи належать: споживчі товари, обладнання та сировина. Об'єктами експертизи цього виду можуть бути й інші товари.

Методика «Загальний підхід до експертної оцінки машин і устаткування при проведенні судово-товарознавчих експертиз» містить орієнтований перелік товарів, що підпадають під статті «устаткування, сировина і матеріали»:

1. Металообробне устаткування для заводів різного профілю.
2. Верстати, автомати й автоматичні лінії різні.
3. Металургійне устаткування.
4. Підйомно-транспортне устаткування.
5. Устаткування для підземних і відкритих розробок корисних копалин.
6. Машини й устаткування для буріння шпар і геологорозвідки.
7. Устаткування для нафтопереробної промисловості.
8. Устаткування для харчосмакової промисловості.
9. Устаткування холодильне і для кондиціонування повітря.
10. Устаткування для тютюнової промисловості.
11. Устаткування для текстильної промисловості.
12. Устаткування для швейної промисловості.
13. Устаткування для шкіряної, взуттєвої і хутряної промисловості.
14. Устаткування для хімічної промисловості.
15. Устаткування для лісової, целюлозно-паперової і деревообробної промисловості.
16. Устаткування для промисловості будматеріалів.

17. Насосно-компресорне устаткування.
18. Устаткування для поліграфічної промисловості.
19. Устаткування для скляної промисловості.
20. Арматура промислова.
21. Трубопроводи.
22. Комунальне, торгове і протипожежне устаткування.
23. Сільськогосподарське устаткування.
24. Устаткування дорожнє і дорожньо-будівельне.
25. Залізничний рухливий склад і допоміжне устаткування до нього.
26. Стационарна кіноапаратура.
27. Труби.
28. Склади і гаражі металеві.
29. Медичне устаткування.
30. Енергетичне устаткування.
31. Електротехнічне устаткування.
32. Прилади і лабораторне устаткування.
33. Множильна техніка.
34. Контрольно-вимірювальна техніка.
35. Радіотехнічні пристрої.
36. Робототехніка.
37. Електронно-обчислювальні машини і комплекси.

Тобто сівалки є об'єктом товарознавчої експертизи: експертизи машин, обладнання, сировини та споживчих товарів, відносяться до компетенції експерта-товарознавця за спеціальністю 12.1 «Визначення вартості машин, обладнання, сировини та споживчих товарів»,

Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень визначають, що основними завданнями товарознавчої експертизи є:

- визначення вартості товарної продукції;
- визначення належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері;
- визначення характеристик об'єктів дослідження відповідно до вимог Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності;
- визначення змін показників якості товарної продукції;
- установлення способу виробництва товарної продукції: промисловий чи саморобний, підприємства-виробника, країни-виробника;
- визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил.

Особливості оцінки окремих видів майна, у тому числі застосування методичних підходів та понять, визначаються у відповідних положеннях, міжнародних (Національних) стандартах оцінки майна. Поняття, що містяться в міжнародних (Національних) стандартах є єдиними і використовуються в нормативно-правових актах з оцінки майна в значенні, встановленому відповідним стандартом.

У відповідності до Національного стандарту № 1 – ринкова вартість – вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного

майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу [3].

Для проведення оцінки майна застосовуються такі основні методичні підходи: витратний; дохідний; порівняльний.

Визначення ринкової вартості об'єкта оцінки можливе із застосуванням усіх методичних підходів у разі наявності необхідної інформації.

Витратний підхід ґрунтується на врахуванні принципів корисності і заміщення. Витратний підхід передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу (знецінення). Основними методами витратного підходу є метод прямого відтворення та метод заміщення. Метод прямого відтворення полягає у визначенні вартості відтворення з подальшим вирахуванням суми зносу (знецінення). Метод заміщення полягає у визначенні вартості заміщення з подальшим вирахуванням суми зносу (знецінення). За допомогою методів прямого відтворення та заміщення визначається залишкова вартість заміщення (відтворення).

Дохідний підхід базується на врахуванні принципів найбільш ефективного використання та очікування, відповідно до яких вартість об'єкта оцінки визначається як поточна вартість очікуваних доходів від найбільш ефективного використання об'єкта оцінки, включаючи дохід від його можливого перепродажу. Основними методами дохідного підходу є пряма капіталізація доходу та непряма капіталізація доходу (дисконтування грошового потоку). Вибір методів оцінки при цьому залежить від наявності інформації щодо очікуваних (прогнозованих) доходів від використання об'єкта оцінки, стабільності їх отримання, мети оцінки, а також виду вартості, що підлягає визначенню.

Порівняльний підхід ґрунтується на врахуванні принципів заміщення та попиту і пропонування. Порівняльний підхід передбачає аналіз цін продажу та пропонування подібного майна з відповідним коригуванням відмінностей між об'єктами порівняння та об'єктом оцінки. Для визначення ринкової вартості об'єкта оцінки у матеріальній формі із застосуванням порівняльного підходу інформація про подібне майно повинна відповідати таким критеріям: умови угод купівлі-продажу або умови пропонування щодо укладення таких угод не відрізняються від умов, які відповідають вимогам, що висуваються для визначення ринкової вартості; продаж подібного майна відбувся з дотриманням типових умов оплати; умови на ринку подібного майна, що визначали формування цін продажу або пропонування, на дату оцінки істотно не змінилися або зміни, які відбулися, можуть бути враховані. Основними елементами порівняння є характеристики подібного майна за місцем його розташування, фізичними та функціональними ознаками, умовами продажу тощо.

Найчастіше дослідження сільськогосподарської техніки здійснюється в межах проведення судової товарознавчої експертизи у кримінальних провадженнях за фактом пошкодження, втрати або крадіжки виробів.

Виходячи із накопиченого досвіду та аналізу отриманих під час проведення судових експертиз даних, найпоширенішими питаннями, що ставляться на вирішення експертизи є питання визначення ринкової вартості.

В результаті проведення судової товарознавчої експертизи можливо визначити ринкову вартість споживчих товарів та встановити розмір матеріальних збитків.

Але експертна практика свідчить що існує потреба у вирішенні інших питань, зокрема щодо встановлення підприємства-виробника сільськогосподарської техніки, що теж належить до компетенції експерта-товарознавця.

У Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертів та експертних досліджень зазначено орієнтовний перелік вирішуваних питань:

– Яка вартість об'єктів дослідження на території України (із зазначенням дати, на яку необхідно провести оцінку)?

– Яка вартість об'єктів дослідження при перетині митного кордону України (із зазначенням дати, на яку необхідно провести оцінку)?

– Яке найменування та призначення товарів?

– Чи відповідають маркувальні дані дійсним товарним характеристикам товару?

– Чи відповідає якість виробу вимогам стандартів, технічних умов, наданим зразкам за органолептичними показниками?

– Які дефекти має конкретний товар? Чи є ці дефекти істотними? Чи можлива реалізація (експлуатація) товару за наявності виявлених дефектів?

– Які умови приймання, зберігання та відпуску товару?

– Чи відповідає маркування та пакування товару вимогам нормативно-технічної документації або зразкам?

– Яким підприємством і коли виготовлено товар (за умови наявності маркувальної інформації або відповідних супровідних документів)?

– Яким характеристикам відповідає товар згідно з національною класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності?

– Який розмір матеріальної шкоди, заподіяної власнику майна внаслідок пошкодження цього майна (при пожежі, залитті тощо)?

– Яка ринкова вартість зерна (зернобобових культур) станом на дату укладення контракту (на поточну дату) з урахуванням його якісних показників?

Оцінка машин і устаткування пов'язана з багатьма труднощами, серед яких надзвичайна різноманітність типів і видів, а також варіантів їх виконання. Сучасне сільськогосподарське виробництво – це високотехнологічна галузь господарювання, а технічною і технологічною основою агропромислового комплексу є машинні технології, фактично механізація сільського господарства, автоматизація його виробничих процесів, сучасні системи і комплекси машин. Сільськогосподарська техніка – складне, дороге обладнання, призначене для виготовлення сільськогосподарської продукції певним способом. Як правило, сільськогосподарська техніка використовується сезонно, тому має особливу специфіку. Її придбання завжди пов'язане зі значною часткою ризику,

Сільськогосподарські машини належать до складних мобільних машин, розвиток яких здійснюється у напрямі подальшої інтенсифікації технологічних процесів, постійного підвищення швидкісного режиму робіт, що виконуються. Крім цього, вони повинні мати достатньо високий ресурс

надійності, довговічності, міцності та якісно виконувати технологічний процес, незважаючи на постійні зміни зовнішніх умов, в яких здійснюється їх функціонування (змінних навантажень з боку зовнішнього середовища, а також неоднорідних властивостей матеріалів, з якими контактують їх робочі органи).

Створення сільськогосподарської техніки сучасного технічного рівня – це складний процес. Великі підприємства, мають можливість утримувати власні конструкторські бюро. Для невеликих підприємств тримання власних конструкторських бюро невід’ємний фінансовий тягар, тому вони шукають інші шляхи вирішення проблем по випуску сівалок, зокрема шляхом підробки сівалок великих виробників.

Для забезпечення якісного посіву та полегшення праці працівників сільськогосподарства, для виконання посівних робіт застосовують сівалки. Сівалка – це сільськогосподарська машина, що застосовується для виконання робіт з висівання зернових, зернобобових та інших культур, насіння яких близьке за розміром до зернових. Також для посадки розсади застосовуються розсаджувально-посадкові агрегати.

Сівалки класифікують:

за видом тяги, в залежності від механізму, що приводить сівалку в рух для виконання посіву:

- тракторні – механізм, який управляється трактором;
- кінні – кріпиться до упряжки коней;
- ручна – яка пересувається за допомогою зусиль людини;
- самохідні – на самохідному шасі, повністю автономна модель;
- тракторні сівалки в свою чергу поділяються на навісні та причіпні.

за способом посіву – рядкові, гніздові, пунктирні, розкидні.

за призначенням – універсальні (для посіву насіння різних культур), спеціалізовані (кукурудзяні, овочеві, бурякові, тукові тощо), комбіновані (для одночасного висівання насіння та внесення мінеральних добрив).

Одним із основних критеріїв, за яким більшість виробників посівної техніки класифікують сівалки, є тип висівної системи. За цією ознакою сівалки бувають механічні або пневматичні. Для забезпечення якісної й ефективної сівби на великих площах можна застосовувати сівалки суцільної сівби із механічним висівним апаратом без та з встановленням пневматичної системи подавання насіння до сошників.

Не менш важливою ознакою класифікації є також компонування сівалок, які можуть мати моноблокову, секційну і роздільно-агрегатну схеми. Сьогодні найбільшого поширення серед механічних зернових сівалок набула моноблокова, водночас як для просяпних пневматичних – секційна, а посівні комплекси переважно обладнані роздільно-агрегатною схемою компонування.

Найбільш поширеними є тракторні сівалки. Для надання руху сівалкам їх агрегатують з тракторами. Основними елементами конструкції сівалок є: бункер; насінне-висівний апарат; туковисівний апарат; тукопровід для насіння; дисковий сошник; загортач; шлейф (ланцюговий або з легких посівних борінок); опорноприводне колесо; механізм приводу; механізм підйому сошників; причіпний пристрій; підніжна дошка з поручнем; рама.

На експертизу було надано вилучену пневматичну сівалку та поставлено питання:

– Яким підприємством виготовлена вилучена сільськогосподарська техніка – сівалка з нанесеним маркуванням: «ННН»?

– Чи є вилучена сільськогосподарська техніка – сівалка з нанесеним маркуванням «ННН» – продукцією підприємства «ХХХ»?

– Чи відповідає якість вилученої сільськогосподарської техніки – сівалки з нанесеним маркуванням: «ННН» вимогам нормативно-технічної, конструкторської документації підприємства «ХХХ», наданому зразку за органолептичними показниками?

Об'єкти на дослідження надано, тому експерт застосовує органолептичний та інструментальний методи.

Органолептичний метод заснований на визначенні показників за допомогою п'яти органів чуття людини.

Вимірювальний (інструментальний) метод ґрунтується на використанні технічних вимірювальних засобів, дозволяє знаходити безпосередньо чисельні значення показників властивостей, пов'язаних з визначенням будови (структури) розмірних ознак.

За допомогою цих методів експерт визначає стан наданого на дослідження об'єкту, наявність та кількість дефектів, повноти комплектації, порівнює наданий об'єкт з наданим зразком. Було залучено фахівців для визначення фізичного стану сівалки.

Надана пневматична сівалка з нанесеним маркуванням: «ННН» за зовнішнім виглядом, наявними інформаційними написами та кольоровою гаммою відповідала продукції пневматичним сівалкам, які виробляє підприємство «ХХХ».

Під час огляду об'єкту дослідження виявлено що на ньому встановлено окремі складові, зокрема пластикові баки для добрив виробництва підприємства «ХХХ», придбані чи як запасні частини до сівалок, чи викрадені з підприємства виробника. Це ускладнювало проведення товарознавчого дослідження, в ході якого було встановлено наступні дефекти (відмінності) конструкторській документації підприємства «ХХХ» та наданому зразку (сівалка «ННН» виготовлена підприємством «ХХХ»): на посівних секціях встановлені ланцюгові шлейфи іншої конструкції; центральна перекидушка маркувального пристрою виконана іншої конструкції; на маркувальному пристрої, механізмі приводу посівних секцій встановлені збільшені по діаметру шайби і по довжині шплінти; всі скоби (стрем'янки) і частина метизів чорного кольору, а оригінальні металовироби оцинковуються і набувають жовтого кольору; кронштейни посівних секцій штамповані, а оригінальні кронштейни виготовляються методом лиття (шварного виробництва); повідці посівної секції, планки кріплення тросів маркера, ручка регулювання глибини зарубки насіння, виготовлені за технологією плазмового різання, а оригінальні деталі виготовляються на оснащенні для штамповки, тощо. Ретельне дослідження вилученого об'єкту, наданого зразка та нормативно-технічної, конструкторської документації підприємства «ХХХ» надало можливість надати кваліфіковані відповіді на поставлені перед експертом

питання. Наявність у експерта-товарознавця технічних знань позитивно вплинуло на хід виконання призначеної товарознавчої експертизи.

Таким чином, шляхом проведення судової товарознавчої експертизи можна встановити відповідність якості виробу вимогам стандартів, технічних умов, наданим зразкам за органолептичними показниками, зокрема, вилученої сівалки та вірно кваліфікувати дії сторонніх осіб. Надання зразку порівняння та належних обсягів документації дає змогу експерту максимально точно визначити якість майна та дати висновок з поставлених питань.

Висновки. Отже, в статті зазначено обґрунтування проведення судово-товарознавчих експертиз сільськогосподарської посівної техніки. Наведені необхідні об'єкти досліджень, на основі узагальнення експертної практики. Зазначено, що ускладнює роботу експерта та які дефекти (відмінності) сприяють виявленню підробної посівної техніки під час розслідування злочинів

Перелік посилань

1. Загальні засади оцінки майна і майнових прав: постанова Кабміну України «Про затвердження Національного стандарту № 1» від 10.09.2003 № 1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення 05.05.2023).
2. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: закон України від 12.07.2001 № 2658-III (зі змінами та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення 05.05.2023).
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (зі змінами та доп.): наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 за № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 05.05.2023).
4. Загальний підхід до експертної оцінки машин та обладнання при проведенні судово-товарознавчих експертиз: методика / ДНДІСЕ, ЛНДІСЕ. 0101U003902. Дніпропетровськ, 2010.

References

1. General provisions for the valuation of property and property rights: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the National Standard No. 1» dated 10.09.2003 No. 1440. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text> (access date 05.05.2023) (in Ukrainian)
2. On valuation of property, property rights and professional valuation activity in Ukraine: Law of Ukraine dated 12.07.2001 No. 2658-III (with amendments and additions). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (access date 05.05.2023). (in Ukrainian)
3. On the approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies (with changes and additions): order of the Ministry of Justice of Ukraine dated October 8, 1998 under No. 53/5. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (access date 05.05.2023). (in Ukrainian)
4. Methodology «General approach to the expert evaluation of machines and equipment during forensic and commodity examinations», Dnipro Scientific Research Institute of Forensic Expertise, Lviv Scientific Research Institute of Forensic Expertise, date of state registration 03.03.2010, state registration number 0101U 003902. (in Ukrainian)

EXPERT STUDY OF SOWING AGRICULTURAL MACHINERY

V. Poltavets

The article highlights the conduct of a forensic commodity examination to establish the quality of sowing equipment. The features that affect the quality of products are investigated. On the example of a pneumatic seeder, a list of defects (differences) that contribute to the identification of counterfeit sowing equipment is given. The rationale for conducting forensic commodity examinations of agricultural sowing equipment is indicated. Given the necessary objects of research, based on a generalization of expert practice, it is noted what complicates the work of an expert and what defects (differences) contribute to the identification of fake sowing equipment in the investigation of crimes.

Key words: commodity examination, planters, product quality.